

Jasna S. Uhlarik
Zuzana M. Tirova
Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet, Novi Sad
Odsek za slovakistiku
jasna.uhlarik@gmail.com
zuzana.tyrova@gmail.com

UDK 371.3:811.162.4
Originalan naučni rad
10.19090/mv.2016.7.277-294

MORFOLOŠKE, SINTAKSIČKE I LEKSIČKE GREŠKE UČENIKA ČIJI JE MATERNJI JEZIK SRPSKI PRI US- VAJANJU SLOVAČKOG KAO BLISKOG SLOVENSKEG JEZIKA¹

APSTRAKT

Predmet ovog rada su tipične jezičke greške koje se javljaju kod polaznika početnog kursa slovačkog jezika (kao stranog) čiji je maternji jezik srpski. U radu su kroz opis slovačkog jezičkog sistema posmatrane, zabeležene i analizirane tipične morfološke, sintaksičke i leksičke greške polaznika s osvrtom na odsustvo ili razlike u vezi sa funkcionisanjem pojedinih jezičkih pojava: paralele, slaganja i sličnosti nasuprot diferencijama, razlikama i kontrastima u slovačkom i srpskom jeziku. Cilj ovog rada jeste da se rezultati istraživanja primene u nastavi, kao i tokom određivanja adekvatne didaktičke koncepcije i metodičkih postupaka u nastavi.

Ključne reči: slovački kao strani jezik, srpski kao maternji jezik, međujezička interferencija, morfologija, sintaksa, leksika, analiza tipičnih grešaka, primena rezultata.

¹ Ovaj rad predstavlja fazne rezultate u okviru republičkog projekta *Diskursi manjinskih jezika, književnosti i kultura u jugoistočnoj i srednjoj Evropi* (broj projekta: 178017, rukovodilac projekta: prof. dr Miroslav Dudok) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

MORPHOLOGICAL, SYNTACTICAL, AND LEXICAL ERRORS OF STUDENTS WHOSE MOTHER TONGUE IS SERBIAN WHILE LEARNING SLOVAK AS SIMILAR SLOVENIAN LANGUAGE

ABSTRACT

This paper focuses on the typical language errors that occur among students of elementary Slovak language (as foreign language) whose native language is Serbian. The paper presents the description of the Slovak language system through observed, recorded and analyzed typical morphological, syntactic and lexical errors of students with an overview of absence or differences related to the functioning of certain linguistic phenomena: parallels, concurrences and similarities as opposed to differences and contrasts in Slovak and Serbian language. The aim of this study is the possibility of applying the results of this research in teaching, as well as in determining the appropriate didactic concepts and methodological procedures in the classroom.

Key words: Slovak as a foreign language, Serbian as a mother tongue, inter-linguistic interference, morphology, syntax, lexicon, analysis of common errors, applying results

1. UVOD

Slovački kao strani jezik pripada primenjenoj lingvistici. Pored izučavanja slovačkog kao stranog jezika obuhvata istraživanja savremenog slovačkog jezika u vezi sa interpretiranjem i usvajanjem gramatičkog i leksičkog sistema, kao i usvajanjem pravila praktične komunikacije uzimajući u obzir unutarjezičke i međujezičke odnose. Slovački kao strani jezik se na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu izučava od školske 2008/2009. godine. Polaznici ovog kursa su studenti kojima je maternji jezik srpski i koji nemaju nikakvo predznanje iz slovačkog jezika. Uzimajući u obzir karakter kursa i ciljnu grupu, u okviru ovog predmeta se primenjuje prvenstveno komunikativna metoda izučavanja jezika, a umesto starijih klasičnih gramatika koristi se aktuelna i savremena literatura, udžbenici koje izdaje Metodički centar *Studia Academica Slovaca*.²

2 Kamenárová, R., Gabríková, A., Ivoríková, H., Španová, E., Mošaťová, M., Balšíňková, D., Kleschtová, Z., Tichá, H. (2007). *Krížom-krážom*. Slovenčina A1. Bratislava: Univerzita Komenského; Kamenárová, R., Gabríková, A., Ivoríková, H., Španová, E., Mošaťová, M., Balšíňková, D., Kleschtová, Z., Tichá, H. (2009). *Krížom-krážom*. Slovenčina A2. Bratislava: Univerzita Komenského.

Odsek za slovakistiku Filozofskog fakulteta u Novom Sadu nudi studentima početni kurs, tj. nivoe A1 i A2. Cilj kursa jeste sticanje osnovnih komunikativnih kompetencija na slovačkom jeziku koje podrazumevaju standardno sporazumevanje u svakodnevnim situacijama. Uzimajući u obzir savladan stepen učenja jezika, kod polaznika se razvijaju pojedine komunikativne veštine: od receptivnih veština, kao što su slušanje i čitanje sa razumevanjem, do produktivnih kao što su govor i pisanje. Očekivani rezultat kursa, odnosno nastave, jeste da svaki polaznik kursa savlada predviđeni standard datog nivoa (A1 ili A2) kako bi, ukoliko želi, mogao da nastavi pohađanje kursa slovačkog jezika na višim nivoima. Osnovni pristup u nastavi i usvajanju slovačkog jezika jeste komunikativni pristup u okviru kojeg se primenjuje uvod u jezički sistem i gramatiku slovačkog jezika putem predstavljanja i interpretacije, a nakon toga se ide u pravcu usvajanja leksike i sticanja komunikativnih veština.

Učenje slovačkog jezika kod polaznika čiji je maternji jezik srpski ima svoje specifičnosti, a oblici nastave i nastavne metode treba da budu usmerene ka maksimalnom trudu nastavnika da iskoriste tipološku bliskost i genetsku srodnost maternjeg i stranog jezika, da primene konfrontiranje i kontrastiranje datih jezika (fonologije, morfologije, sintakse i leksike), da nastavni materijal, zadatke i vežbe koncipiraju uzimajući u obzir jezičke greške nastale interferencijom bliskih slovenskih jezika i putem međujezičke homonimije. Međutim, postoje takođe jezičke pojave koje tokom usvajanja slovačkog jezika kao stranog kod studenata čiji je maternji jezik srpski utiču na brže razumevanje slovačkog jezičkog sistema i njegovo savladavanje: identične gramatičke kategorije i sličan sistem gramatičkih oblika, isti broj padeža i sličan princip deklinacije imenica, slični postupci komparacije prideva i priloga, sličan sistem glagolskih vremena, slični koreni pojedinih reči koje olakšavaju razumevanje nepoznatog teksta bez prethodno naučene reči ili upotrebe rečnika, itd. Kako bi usvajanje stranog jezika bilo efektivnije, didaktičke koncepcije, metode i strategija nastave treba da se određuju uzimajući u obzir i pomenute uticaje.

Ovaj rad predstavlja drugi deo rezultata dobijenih tokom istraživanja izučavanja slovačkog kao stranog jezika na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Rezultati koji će biti predstavljeni i opisani u radu obuhvataju sledeće jezičke nivoe: morfolški, sintaksički i leksički. Prvi deo rezultata koji je

ského; Kamenárová, R., Gabríková, A., Ivoríková, H., Španová, E., Mošaťová, M., Balšínková, D., Kleschtová, Z., Tichá, H. (2009). Krížom-krážom. Slovenčina A1 + A2 Cvičebnica. Bratislava: Univerzita Komenského 2009 (radna sveska); Kamenárová, R., Gabríková, A., Ivoríková, H., Španová, E., Mošaťová, M., Balšínková, D., Kleschtová, Z., Tichá, H. (2011). Krížom-krážom. Slovenčina B1. Bratislava: Univerzita Komenského.

obuhvatao ortografske i ortoepske greške polaznika slovačkog kao stranog jezika objavljen je u radu *Ortografske i ortoepske greške učenika čiji je maternji jezik srpski pri usvajanju slovačkog kao bliskog slovenskog jezika* (Tirova i Uhlarik, 2015).

Cilj rada jeste poboljšanje kvaliteta i strategija nastave i nastavnog materijala pri učenju slovačkog jezika kroz beleženje, objedinjavanje, klasifikovanje i analizu tipičnih morfoloških, sintaksičkih i leksičkih grešaka koje se javljaju kod polaznika slovačkog kao stranog jezika, a čiji je maternji jezik srpski.

Jezički materijal za analizu prikupljan je i beležen u toku tri školske godine na časovima slovačkog kao stranog jezika na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, kao i kroz testove koje su radili polaznici kursa. Svaki student je radio dva testa sa različitim vrstama zadataka (odabir pravilnog oblika reči ili konstrukcije, tvorba reči, rečenice ili mikroteksta, prevod mikroteksta, određivanje značenja pojedinih reči ili fraza, teorijska pitanja o gramatičkom sistemu slovačkog jezika). Istraživanje je trajalo tri godine i posmatrano je nekoliko grupa polaznika početnog kursa. Podaci o broju grupa, broju polaznika u grupama i urađenim testovima sažeti su u Tabeli 1.

Školska godina	Broj studenata na kursu A1	Broj studenata na kursu A2	Ukupan broj studenata po školskoj godini na kursu A (A1+A2)
2011/2012.	37	6	43
2012/2013.	39	6	45
2013/2014.	27	7	34
Ukupan broj studenata po nivoima u toku tri školske godine	103	19	Ukupan broj studenata u toku tri školske godine: 122
Ukupan broj analiziranih testova	206	38	Ukupan broj analiziranih testova: 244

Tabela 1. Podaci o broju grupa, broju polaznika u grupama i urađenim testovima

Tokom istraživanja polazili smo pre svega od nekih teorijskih i praktičnih rezultata slovačke lingvistkinje J. Pekarovičove (1993, 2000, 2002, 2004), dobijenih na osnovu njenih dugogodišnjih istraživanja vezanih za izučavanje slovačkog kao stranog jezika.

2. MORFOLOGIJA

2.1 Deklinacija imenica i prideva

U slovačkom jeziku razlikujemo imenice muškog, ženskog i srednjeg roda. Kod imenica muškog roda je za promenu značajna i kategorija živo – neživo, tj. pripadnost kategoriji bića ili pripadnost kategoriji predmeta. Pod bićem se podrazumevaju lica i zanimanja. Nazivi životinja (muškog roda) spadaju u kategoriju neživo s tim da se u jednini menjaju po kategoriji živo, a u množini po kategoriji neživo.

Većina imenica se menja po rodu, broju i padežu, osim izuzetaka koji imaju samo jedninu (singularia tantum) ili samo množinu (pluralia tantum). U slovačkim starijim gramatikama se govorilo o sedam padeža jer se uzimao u obzir i vokativ kao padež za oslovljavanje. Pošto vokativ ima poseban oblik samo u retkim slučajevima, a po pravilu je istovetan sa nominativom, današnje gramatike slovačkog jezika navode šest padeža u jednini i u množini. Detaljniju gramatiku slovačkog jezika pogledajte kod M. Tir i Z. Tirova (Tir i Tirova 2005: 11–29).

Uprkos ranijim tvrdnjama da je slovačka morfologija pravilna i relativno jednostavna (Baláž 1986: 38) savremena istraživanja su došla do zaključaka da bi dosadašnji sistem izučavanja deklinacija u slovačkom jeziku bilo potrebno inovirati (Pekarovičová 2000: 163). Ovaj sistem još nije do kraja razrađen, te se na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu pri učenju slovačkog kao stranog koristi sistem po kom imamo sledeće paradigme: imenice muškog roda menjaju se po četiri tipa (uzora), imenice ženskog roda po pet tipova i imenice srednjeg roda po četiri tipa. Za imenice muškog roda to su paradigme 1. Muški rod – kategorija živo tip *chlap* (u N sg. bez nastavka ili sa nastavkom *-o*, u G. sg. *-a*) i tip *hrdina* (u N sg. nastavak *-a*, u G. sg. *-u*); 2. Muški rod – kategorija neživo tip *dub* (u N sg. bez nastavka, u G. sg. *-a* ili *-u*; ove imenice se završavaju na tvrd ili neutralan suglasnik), tip *stroj* (u N sg. bez nastavka, u G. sg. *-a* ili *-u*; završavaju se na mek suglasnik). Kod imenica ženskog roda su tipovi *žena* (u N sg. nastavak *-a* ispred kojeg se nalazi tvrdi ili neutralni suglasnik, u G. sg. *-y*), *ulica* (u N sg. nastavak *-a* ispred kojeg se nalazi meki suglasnik, u G. sg. *-e*), *dlaň* (u N sg. bez nastavka,

u G sg. *-e*; ove imenice se završavaju na meke i neke neutralne suglasnike), *kost'* (u N sg. bez nastavka, u G sg. *-i*; ove imenice se završavaju na meke i neke neutralne suglasnike) i *gazdiná* (u N sg. nastavak *-á*, u G sg. *-ej*; to su malobrojne imenice). Za srednji rod postoje tipovi *mesto* (u N sg. nastavak *-o*, u G sg. *-a*), *srdce* (u N sg. nastavak *-e*, u G sg. *-a*), *vysvedčenie* (u N sg. nastavak *-ie*, u G sg. *-ia*) i *dievča* (u N sg. nastavak *-a*, u G sg. proširen nastavak *-aťa*; u množini svi padeži imaju po dva oblika).

Kod deklinacija najčešće dolazi do grešaka kod imenica koje imaju u nominativu jednine isti oblik u oba jezika, a u slovačkom kod određenih padeža dolazi do razmimoilaženja. Neki od primera za G sg. gde su studenti najčešće grešili su sledeći: *uju* (*uja*)³, *slze* (*slzy*), *škvrne* (*škvrnny*), *zime* (*zimy*), *stoličke* (*stoličky*), *banáne* (*banány*); D sg. *bratu* (*bratovi*); I sg. *hodinom* (*hodinou*), *s mamu* (*mamou*), *s mamom* (*mamou*); G pl. *flak* (*flakov*), *krav* (*kráv*), *slzov* (*slúz*), *škvrnov* (*škvrn*), *zim* (*zím*), *vajičok* (*vajičok*); N pl. *slnke* (*slnká*), *žene* (*ženy*), *sestre* (*sestry*), *žabe* (*žaby*), *stôli* (*stoly*), *myše* (*myši*), *muche* (*muchy*), *flaši* (*flaše*), *stanici* (*stanice*), *splužiačke* (*spolužiačky*), *manželovia* (*manželia*); I pl. *hostima* (*host'mi*).

U slovačkom jeziku, kao i u srpskom postoji kongruencija u rodu, broju i padežu. Vrlo često dolazi do grešaka usled činjenice da postoji razlika u rodu kod određene imenice u srpskom i slovačkom jeziku: *čierny korenje* (*čierne*), *bielo víno* (*biele*), *žltý slnke* (*žlté slnká*), *zelený žabe* (*zelené žaby*), *s dobrom kamarátkom* (*s dobrou kamarátkou*), *malá káčatká* (*malé*), *zaplaveny mestá* (*zaplavené*), *veľkí mestá* (*veľké mestá*), *stoly sú drevení* (*drevené*), *veľka mesta* (*veľké mestá*), *červená trička* (*červené tričká*), *červeno tričko* (*červené*), *staršia bratia* (*starší bratia*). Osnovne razlike kod prideva su sledeće: kod imenica srednjeg roda u slovačkom je nastavak *-é* umesto *-o* (*lepo dete* – *pekné dieťa*); u množini postoje nastavci za imenice muškog roda kategorije živo (*pekní muži*) i isti nastavci za imenice ženskog i srednjeg roda (*pekné stoly*, *pekné ženy*, *pekné deti*), dok se u srpskom jeziku nastavci razlikuju, te će biti *lepi muškarci*, *lepi stolovi*, *lepe žene*, *lepa deca*.

Kod prideva vrlo često dolazi do nepravilnosti kod pisanja dužina: *staršia* (*staršia*), *krasný* (*krásny*), *bielý* (*biely*).

2.2 Brojevi u slovačkom jeziku u poređenju sa srpskim

3 U zagradama su navedeni pravilni oblici datih reči.

Brojevi u slovačkom i srpskom jeziku se ne razlikuju u velikoj meri. Razlike se javljaju zbog sopstvenog istorijskog razvoja svakog od pomenutih jezika. O brojevima u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku pisao je M. Tir (Týr 1991).

Osnovni brojevi u slovačkom i srpskom jeziku su slični. Broj *jedan* kongruira sa nabranjem predmeta u rodu, broju i padežu. Ima posebne oblike za muški, ženski i srednji rod u jednini i u množini: *jedan učenik — jeden žiak, jedno mesto — jedno miesto, jedni učenici — jedni žiaci*. U slovačkom jeziku u množini muškog roda bezličnog oblika, ženskog roda i srednjeg roda javlja se tvrdo y: *jedni hrastovi — jedny duby, jedne učenice — jedny žiačky, jedna mesta — jedny miesta*.

Broj *dva* u slovačkom jeziku se u nominativu množine javlja u tri oblika: *dvaja žiaci* (m. r. bezličan oblik), *dva duby* (m. r. lični oblik), *dve ženy* (ž. r.), *dve mestá* (sr. r.). U srpskom jeziku postoje dva oblika u nominativu: *dva grada, dva učenika, dva hrasta* (m. r. i sr. r.) i *dve učenice* (ž. r.).

Broj *tri* u slovačkom jeziku ima u nominativu dva oblika: *traja žiaci* (m. r. lični oblik), *tri duby, tri ženy, tri miesta* (m. r. bezlični oblik, ž. r. i sr. r.). U srpskom jeziku postoji samo jedan oblik za sva tri roda: *tri učenika, tri hrasta, tri žene, tri mesta*.

Broj *četiri* se u slovačkom jeziku javlja u dva oblika: *štyria žiaci* (m. r. lični oblik) i *štyri duby, ženy, mestá* (sve ostale imenice). U srpskom jeziku postoji samo jedan oblik: *četiri učenika, hrasta, žene, mesta*.

Brojevi *od pet do deset* u slovačkom jeziku mogu kod ličnih imenica muškog roda imati dva oblika: *sedem žiakov — siedmi žiaci*. U srpskom jeziku imaju u nominativu samo jedan oblik: *sedam đaka, deset devojčica, pet jabuka* itd.

Brojevi *od jedanaest do devetnaest* u slovačkom jeziku završavaju na morfemu *-nást'*: *jedenást', dvanást', trinást', devätnást'*, dok u srpskom jeziku postoji morfema *-naest*: *jedanaest, dvanaest, trinaest, devetnaest*. Što se tiče desetica, brojevi u srpskom jeziku imaju samo morfemu *-deset*: *dvadeset, trideset, devedeset*. U slovačkom jeziku se javljaju dva morfemska nastavka *-dsať* i *-desiat*: *dvadsať, tridsať, štyridsať, peťdesiat, deväťdesiat*.

Broj *sto* u oba jezika zvuči i piše se isto s tim što u srpskom jeziku postoji mogućnost da se kaže i *stotina*. Ostali brojevi: *hiljada — tisíc, milion — milión, milijarda — miliarda*.

Kod osnovnih brojeva su kod studenata evidentirane određene greške. Do njih dolazi uglavnom kada studenti ne prepoznaju pravilan rod imenice, ili zaborave na činjenicu da postoje imenice muškog roda kategorija živo, dok se za imenice ženskog roda podela na kategoriju živo – neživo ne primenjuje.

Tako je došlo do sledećih tipskih grešaka odnosno do promene roda: *dva bratia (dvaja), dva knihy (dve), dva múzeá i dvaja múzeá (dve), dva ujovia (dvaja), dvaja obrazy i dve obrazy (dva), jeden dieťa (jedno), jeden klubovňa (jedna), štyri učitelja (štyria), štyri žiaci (štyria), štyria knihy (štyri), štyria učiteľky (štyri), traja hodiny (tri), tri synovia (traja), tri učitelja (traja)*. Drugi tip grešaka kod osnovnih brojeva je pogrešno zapisivanje broja: *četyri hodiny (štyri), štarija žiaci (štyria), try galérie (tri)*.

Redni brojevi i u srpskom i u slovačkom jeziku se grade od osnovnih brojeva. U oba jezika do broja 4. menjaju se korenske morfeme (*prvi — prvý, drugi — druhý, treći — tretí, četvrti — štvrtý*). Kod rednih brojeva od 5. do 10. u slovačkom jeziku se samoglasnik u korenu menja u diftong: *piaty, šiesty, siedmy, ôsmy, deviaty, desiaty*. U srpskom jeziku se kod ovih brojeva na osnovu dodaje nastavak *-i*, i u *sedmi, osmi* dolazi do gubljenja samoglasnika *a*. Brojevi *od 11. do 20. i od 30. do 90.* završavaju se na *-i* i u srpskom i u slovačkom jeziku, s tim što se u slovačkom jeziku radi o tvrdom *y*: *jedanaesti — jedenásty, dvadeseti — dvadsiaty, trideseti — tridsiaty, devedeseti — deväťdesiaty*. Što se tiče brojeva kao što su: *sto, hiljada, milion i milijarda* u ova dva jezika imaju sledeće oblike: *stoti — stý, hiljaditi — tisíci, milioniti — miliónty*. Što se tiče trocifrenih i višecifrenih brojeva oblik rednog broja imaju samo desetice i jedinice, npr. broj 1725. se piše *tisíc sedemsto dvadsiaty piaty*. U srpskom jeziku kod trocifrenih i višecifrenih brojeva oblik rednog broja ima samo poslednji broj u nizu 1986. *hiljadu devetsto osamdeset (i) šesti*. Upravo ovde studenti najviše greše. Tako je, npr. kod studenata bilo sledećih zapisa: *dvadsať piaty (dvadsiaty piaty), tridsať siedmy (tridsiaty siedmy)*.

2.3 Glagoli

U slovačkom jeziku glagoli različitim oblicima izražavaju sledeća gramatička značenja: 1. *gramatičko lice* je prvo, drugo i treće: *padám — padáme, padáš — padáte, padá — padajú*; 2. *gramatički broj* je jednina (singular) i množina (plural): *padám, padáš, padá — padáme, padáte, padajú*; 3. *glagolsko vreme* je sadašnje (*padám*), prošlo (*padal som*) i buduće (*budem padat'*); 4. *glagolski način* je indikativ (iskazni način), imperativ (zapovedni način) i potencijal (pogodbeni način); 5. *glagolski rod* je aktivni (*chválím*) i pasivni (*som chválený*). Pošto su ova gramatička značenja slična kao u srpskom jeziku, studentima je relativno lako da savladaju slovački glagolski sistem.

Sadašnje vreme se gradi od prezentske osnove nastavcima *-m, -š* i nula u jednini i *-me, -te* i *-ú* ili *-ia* u množini (za slovački jezik) i nastavcima *-m, -š* i nula u jednini i *-me, -te* i *-u* ili *-e* u množini (za srpski jezik). U slovačkom

pôjdeš	pôjdete
pôjde	pôjdu

te on pravi najveće teškoće studentima. Kod studenata su se javljale sledeće nepravilnosti: *budeš íst', pojdem, budem pôjdem, budem íšla, budeš íst'.*

Studenati su kod svršenih glagola buduće vreme gradili od futura pomoćnog glagola *byť* (*biti*) i oblika prezenta svršenog glagola: *budeš cvičí, bude obeduje, budú hrajú* ili prezenta glagola *byť* i infinitiva datog glagola: *sú zjest', sme písat'.*

Najveći problem je predstavljao glagol *zjest'* (*pojesti*) koji ima nepravilan oblik i trebao bi da glasi:

zjem	zjeme
zješ	zjete
zje	zjedia

ali se pojavljivao u futuru u sledećim nepravilnim oblicima: *deti sú zjel, deti zje, deti zjejú, deti zjú, budú zjest'.*

Problem je, takođe, predstavljala i negacija u budućem vremenu. U slovačkom jeziku se gradi tako, da negacija ide uz pomoćni glagol, te bi trebalo da se kaže: *nebudú vidiet'* umesto pogrešnih oblika *budú nevidiet', budú nerobit'* kako su pisali studenti.

U srpskom jeziku postoji više glagolskih oblika kojima se obeležava prošlost nego u slovačkom. U srpskom postoje: perfekat, imperfekat, pluskvamperfekat i aorist, dok u slovačkom jeziku imamo samo perfekat i davno prošlo vreme.

U slovačkom jeziku postoje dva glagolska oblika za izražavanje prošlog vremena: prošlo vreme (*minulý čas*), koje odgovara srpskom perfektu i davnoprolovreme (*dávnominulý čas*) koje odgovara pluskvamperfektu u srpskom jeziku. Na početnom nivou studenti koji uče slovački jezik uče samo prošlo vreme, koje se u slovačkom jeziku gradi od radnog glagolskog prideva na *-l* i prezentskih oblika pomoćnog glagola *byť*:

volal/volala som	volali sme
volal/volala si	volali ste
volal/volala	volali

U 3. licu jednine i množine, za razliku od srpskog jezika, nema pomoćnog glagola. U množini za sve rodove imamo *-li*: *chlapci/ženy/deti volali* za razliku od srpskog jezika gde imamo sledeće oblike *muškarci su zvali, žene su zvale, deca su zvala*. U ova dva slučaja studenti najčešće prave greške. Od 27 studenata, u jednom zadatku gde je bilo potrebno staviti oblik prošlog vremena za 3. lice jednine i množine, čak 8 studenata je stavljalo i pomoćni glagol. Primeri za ove greške su: *sú zjedli, je cestovala, je letela, je myslela, je videl, sú čakali,*

je pracovala, je videl, čakali su, pojedol je, sú cestovali, su čakali, su mali, sú rozumel, su videli, vy povedali, je cestovala, je bola. Primeri za pogrešno navedene oblike radnog glagolskog priloga pod uticajem srpskog su sledeći: *deti sú zjedla, je čekaο, sú zjedle, smo male.* Primeri za pogrešan oblik radnog glagolskog priloga: *zjeli, zjelo, jedly, jesli, jeli, jela, zjedoli, vidieli, zabudnul, mogli, neveli, myslil, chciel, nerozumiel.* Postoje primeri gde pomoćni glagol za 1. lice jednine nije pravilno upotrebljen (u slovačkom je pravilan oblik *sme*): *smo povedali, smo videli.*

Još jedan tip grešaka se pojavljuje kod glagola. A to je slučaj, kada se u prvom i drugom licu izostavlja pomoćni glagol biti: *my chodili, vy boli, my mali, vy niesli, vy videli.*

Osnovna razlika između slovačkog i srpskog jezika je u građenju perfekta u 3. licu jednine i 3. licu množine gde nije izražen oblik pomoćnog glagola. Razlika je takođe i u odričnom obliku perfekta. U srpskom se odrični oblik gradi negiranim prezentom glagola *jesam* (*nisam pisao, nisi pisao, nije pisao, itd.*), a u slovačkom se gradi dodavanjem prefiksa *ne-* ispred radnog glagolskog prideva. Odrični oblik u slovačkom jeziku bi bio *nepísal som, nepísal si, nepísal.*

Razlika u iskazivanju pitanja u prošlom vremenu u ova dva jezika je u tome što se u srpskom jeziku upotrebljava duži (naglašeni) oblik pomoćnog glagola *jesam* uz rečcu *li* (ili se pitanje postavlja pomoću konstrukcije *da li*), a u slovačkom red reči ostaje isti kao u afirmativnom obliku prošlog vremena, s tim što se pravi razlika u intonaciji. Na srpskom bismo rekli: *Jeste li dobro videli? Da li si bio u pozorištu juče?* dok bi na slovačkom to glasilo ovako: *Videl si v kine svoju sestru? Prečítali ste tú knihu?* Kod ovakvih rečenica, studenti uglavnom nisu pravili greške, ali je kod čitanja primećena pogrešna intonacija.

3. SINTAGMATIKA I SINTAKSA

Znanje o gramatičkom sistemu slovačkog jezika dopunjuju informacije o sintagmatici i sintaksi slovačke rečenice. Na kursevima nivoa A polaznici se upoznaju sa elementarnim delom sintaksičkog sistema slovačkog jezika. U tom kontekstu je pre svega važna klasifikacija vrste reči na autosemantičke i sinsemantičke i sagledavanje njihovih sintaksičkih funkcija. Osnovnom znanju o sintaksi pripada građenje sintagmi (koordinacija, determinacija i predikacija) i razlikovanje odnosa između reči u sintagmi (kongruencija, rekcija i adjunkcija) koje polaznici usvajaju od početka kursa kroz pismene i oralne zadatke. U okviru kursa nivoa A polaznici stiču elementarno znanje o slovačkoj rečenici. Osnovni rečnički tip slovačkog jezika jeste personalna rečenica (tzv. dvočlana

rečenica) čiju bazu čini predikativna sintagma (subjekat i predikat). Međutim, u srpskom jeziku, slično kao u slovačkom, subjekat ne mora biti uvek eksplicitno iskazan, već je poznat na osnovu prethodnog ili sledećeg konteksta, ali su njegove gramatičke kategorije prepoznatljive na osnovu ličnog oblika glagola u predikatu (Uhláriková 2009: 92). Često se, međutim, javlja preterana upotreba ličnih zamenica u funkciji subjekta, koja polaznicima kursa olakšava tvorbu rečenice, npr.: **Ja se volam Darko. Ja mám brata. Ja žijem v bytem s rodičmi. Ja študujem v Novom Sadu. Mám dvadeset rokov. Mám auto a psa, a volá se Čeda.** U navedenim primerima ličnu zamenicu *ja* treba izostaviti, a rečenicu početi glagolom: *Ja sa volám Darko. Mám brata. Žijem v byte s rodičmi. Študujem v Novom Sade. Mám dvadsať rokov. Mám auto a psa a volá sa Čeda.*

Kod studenata sa srpskog govornog područja u okviru sintakse slovačkog jezika probleme često pravi upotreba leksičkih morfema *sa* i *si* kod povratnih glagola. Iako se red reči u slovačkoj rečenici uglavnom definiše kao proizvoljan, ipak postoje neka ograničenja. Neka od tih ograničenja tiču se upravo morfema *sa* ili *si* kod povratnih glagola kao jedna od tipičnih grešaka tokom usvajanja slovačke sintakse. Leksička morfema *sa* ili *si* treba po pravilu da stoji ispred glagola kada je povratni glagol upotrebljen u sredini ili na kraju rečenice. Ukoliko rečenica počinje povratnim glagolom morfema *sa* ili *si* treba da stoji iza glagola. Rečenica ne može početi morfemom *sa/si*. Npr:

Moja sestra/Ona sa volá Vesna. Volám sa Vesna.

Brat/On sa umýva. Umýva sa.

My si želáme pekné počasie. Želáme si pekné počasie.

Možemo izdvojiti nekoliko faktora zbog kojih dolazi do pogrešne upotrebe leksičkih morfema *sa* i *si*:

- a) pogrešna upotreba morfeme iza glagola zbog primene glagola u primarno naučenom obliku u infinitivu (*volat' sa, rozprávať sa, myslieť si*), npr: *Ona vola sa Anastasija. Moja mama volá sa Valerija* (umesto pravilnog: *Ona sa volá Anastasija. Moja mama sa volá Valerija.*),
- b) pogrešna upotreba morfeme ispred glagola zbog pokušaja da se izbegne često ponavljanje lične zamenice, npr: **Sa volám Dražen. Mám brata. Sa volá Miloš** (umesto pravilnog: *Volám sa Dražen. Mám brata. Volá sa Miloš.*),
- c) pogrešan red reči u rečenici zbog automatskog preslikavanja srpskog oblika *sviđa mi se* kao *páči mi sa* umesto pravilnog *páči sa mi* ili *najviše mi se sviđa* kao *najviac mi sa páči* umesto pravilnog *najviac sa mi páči*, npr: *Páči mi sa jarna priroda; Najviac mi sa páči zima; Najviac mi sa páči rychla a dynamicka hudba* (umesto pravilnog: *Páči sa mi jarná príroda; Najviac sa mi páči zima; Najviac sa mi páči rýchla a dynamická hudba.*),

d) pogrešno izostavljanje morfeme *sa* ili *si* kod glagola koji za razliku od slovačkog jezika u srpskom jeziku nisu povratni glagoli, npr: *Pod vianočny stromček želám zaujímavu knihu* (umesto pravilnog: *Pod vianočný stromček si želám zaujímavu knihu*); *Želám nový počítač pod vianočný stromček* (umesto pravilnog: *Želám si nový počítač pod vianočný stromček*); *Učím slovenský jazyk* (umesto pravilnog: *Učím sa slovenský jazyk*); *V meste bývajú mladí ľudia z ktorými môžem vždy porozprávať* (umesto pravilnog: *V meste bývajú mladí ľudia, s ktorými sa môžem vždy porozprávať*), itd.

Za iskazivanje odnosa i tvorbu sintagmi i rečenica u slovačkom jeziku je važna pre svega kategorija padeža koji funkcioniše kao primarni pokazatelj odnosa među rečima i konstrukcijama. Osim osnovne funkcije subjekta u rečenici, imenice se nalaze i u funkciji imenskog dela predikata, objekta ili adverbijala. Za realizaciju željenog značenja slovački jezik zahteva objekat ili adverbijal iskazan imenicom u određenom padežu sa ili bez odgovarajućeg predloga, npr.: *Dobre hovorím po slovensky* (adverbijal za način, po + L) ili *Idem k moru* (adverbijal za mesto, k + D). Kod ovih jezičkih pojava se često javlja puko preslikavanje srpskog oblika padeža sa ili bez predloga koji se automatski importuje u slovačku rečenicu, npr: *Róbert dobre hovorí slovensky/slovački/na slovenski/po slovački/po slovančina*; *Vtedy ja idem na more* (umesto pravilnog: *Róbert dobre hovorí po slovensky*; *Vtedy ja idem k moru*). Međutim, upotreba ili prevođenje predloga i padeža po principima srpskoga jezika mogu da dovedu do pomeranja i pogrešne interpretacije semantike iskaza pošto predlog i padež imaju i distinktivnu funkciju, npr: rečenica tipa *Cestujem do Belehradu* se u početnoj fazi učenja jezika prevodi pogrešno *Putujem do Beograda*. Treba obratiti pažnju na sledeće konstrukcije i njihova značenja:

slov. *cestujem do Belehradu* → srb. *putujem u Beograd*

srb. *putujem do Beograda* → slov. *cestujem po Belehrad*

U slovačkom jeziku je red reči sličan kao u mnogim evropskim jezicima: subjekat – predikat – objekat. Ukoliko neki od rečeničkih članova ima determinant u vidu atributa, onda atribut stoji ispred imenice ili neke druge imenske reči koju bliže determiniše. U ovom kontekstu se javljaju greške morfološkog karaktera, odnosno u okviru kongruencije, koje su u datoj fazi učenja jezika (nivo A) prihvatljive jer polaznici još nisu savladali celokupan sistem deklinacija.

4. LEKSIČKI FOND SLOVAČKOG JEZIKA – LEKSIČKI MINIMUM

Leksički minimum predviđen za nivo A slovačkog jezika predstavljaju: a) najfrekventnije lekseme koje služe za imenovanje osnovnih realija, supstanci, statičkih i dinamičkih procesa i stanja (imenice, pridevi, glagoli), b) konstrukcijsko-gramatičke reči, deiktički identifikatori, orijentatori, lokalizatori (zamenice, predlozi, veznici, pomoćni i modalni glagoli, prilozni, rečice), c) najproduktivniji derivacioni postupci tvorbe reči i značenja, forme obogaćivanja leksičkog fonda i specifičnosti tvorbe imeničkih, pridevskih i glagolskih naziva. Početni kurs slovačkog jezika obuhvata elementarni leksički fond na nivou A1 (od 800 do 1000 reči) i na nivou A2 (svakodnevna komunikacija od 1400 do 2000 reči). Svaki polaznik kursa svoj lični fond reči proširuje učenjem novih reči u okviru obrađenih tema na časovima konverzacije (predstavljanje sebe i drugih, porodica, ljudsko telo, rodno mesto, oblačenje, odlazak u kupovinu, ishrana, odlazak u restoran, odlazak kod lekara i u apoteku, slobodno vreme, odlazak na muzički koncert, kampovanje, letovanje i slično). U okviru jedne teme polaznici nauče oko 100 novih reči.

Stručna lingvistička terminologija je na ovom kursu svedena na minimum i koristi se u onoj meri koja je neophodna za razumevanje i učenje sistema slovačkog jezika s obzirom na to da ciljne grupe ovih kurseva čine pretežno nelingvisti.

Leksički minimum obuhvata i usvajanje frazeološkog i paremiološkog minimuma. U nekim ranijim kontrastivnim analizama slovačke i srpske frazeologije došli smo do saznanja da je očigledna prisutnost velikog broja identičnih⁵ frazema u slovačkom i srpskom jeziku. (Uhláriková 2012: 310–311). Stoga usvajanje osnovne slovačke frazeologije kreće od identičnih frazema, npr.: *dobrá rada nad zlato* → *dobar savet zlata vredi*, *žiť na vysokej nohe* → *živeti na visokoj nozi*. Kasnije se učenje novih frazema realizuje kroz međujezičko poređenje frazema, tako što studenti dobiju zadatke u kojima treba da pronađu semantički ekvivalent frazema u srpskom jeziku uz pomoć frazeoloških rečnika, kao i da nevedu opisno objašnjenje pojedinih frazema. Usvajanje frazema kod polaznika kursa počinje na nivou A2 (druga godina učenja jezika). Usvajanje i poznavanje frazeološkog bogatstva jezika čini deo komunikativne kompetencije polaznika čiji iskaz stiče nijansu etnokulturnog kolorita, a ujedno utiče na podizanje kulture jezičkog iskaza pojedinca.

5 Pod identičnim frazemima podrazumevamo frazeme koji su identični na nivou motivacije (u ekvivalentnom srpskom i slovačkom frazemu je ista zastupljenost leksičkih komponenata) kao i na strukturno-semantičkom nivou.

Poseban problem predstavljaju interlingvalni homonimi usled kojih nastaju jezičke i komunikativne greške. Radi se o odnosu između leksema i semema kod kojih se javlja identična forma, ali se značenje razlikuje (vidi Tabelu br. 2). Međujezički homonimi su čest uzrok za nepravilno razumevanje sadržaja iskaza koje vodi ka neadekvatnoj interpretaciji ili barijeri u komunikaciji.

slov. → srb.	srb. → slov.
slovo → reč	slovo → písmeno
reč → govor, jezik	reč → slovo
mesto → grad	mesto → miesto
slovenský → slovački	slovenski → slovanský
líce → obraz	lice → tvár
obraz → slika	obraz → líce
hodina → sat (sat vremena)	godina → rok
vôňa → miris (lep miris)	vonj → zápach
lepši/najlepši → bolji/najbolji	lepši/najlepši → krajši/najkrajši
rodina → porodica	rodbina → příbuzní
trh → pijaca	trg → námestie
druh → vrsta	drug → kamarát
prezývka → nadimak	prezime → priezvisko

Tabela br. 2.

U okviru naše analize izdvojili bismo još neka pogrešna rešenja kojima pribegavaju polaznici početnog kursa:

- a) upotreba srpske reči umesto slovačke u rečenici, npr: *Nový Sad je pekné mesto. **Kroz** (cez) mesto preteká rieka Dunaj; Má charakteristické **zgrade** (budovy); Tam mam **puno** knihy (veľa kníh),*
- b) prilagođavanje srpske reči slovačkom jezičkom sistemu, npr: *raspravľat' (raspravľati → diskutovať, prerokúvať),*
- c) upotreba dijalekatskog oblika reči kod studenata koji imaju kontakt sa Slovacima u Vojvodini, npr: *Želám knihu alebo sto **evrov** preto, že chcem kupiť nový počítač (pravilno: eur); neni* umesto pravilnog *nie je* (nije),
- d) upotreba reči iz drugih slovenskih jezika, pre svega ruskog, npr: *Nový god* (Nový rok); *tože* (tiež, taktiež), poljskog, npr: *pomidory* (paradajky), hrvatskog, npr: *tvornica* (továrneň).

5. ZAKLJUČAK

Analizom zabeleženih podataka izdvojili smo i analizirali najfrekventnije morfološke, sintaksičke i leksičke greške studenata u cilju poboljšanja kvaliteta nastave slovačkog kao stranog jezika na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Dobijeni rezultati mogu u velikoj meri pomoći pri učenju slovačkog kao stranog jezika skretanjem pažnje nastavnika (tokom pripreme nastavnog materijala, zadataka i vežbi), ali i studenata (tokom učenja i usvajanja novog stranog jezika) na očekivane i tipične greške. Kako bi rezultati nastave na početnom nivou učenja slovačkog jezika bili efektivniji predlažemo:

- a. skretati pažnju studentima na razlikovanje kategorije živo – neživo kod imenica muškog roda,
- b. kroz usmene i pismene zadatke vežbati i ponavljati deklinacije i konjugacije sa permanentnim osvrtnjem na oblike koji se u slovačkom i srpskom jeziku razlikuju,
- c. kroz pismene i usmene zadatke, kao i prevod mikroteksta vežbati sastavljanje rečenica sa obaveznom analizom grešaka studenata i poređenjem sintagmatskih i rečeničkih konstrukcija u slovačkom i srpskom jeziku,
- d. skretati pažnju studenata na upotrebu predloga sa određenim padežima i njihovo značenje,
- e. proširivanje fonda reči uz istovremenu identifikaciju reči koje imaju zajednički koren u oba jezika, te su za studente često razumljive i bez prethodno naučene reči, kao i skretanje pažnje na međujezičke homonime.

Namerna i svesna konfrontacija dvaju jezika može da poveća stepen razumevanja semantičkih razlika, a smanji stepen negativnog transfera. Na osnovu svih stečenih saznanja i ovog istraživanja dolazimo do zaključka da bi sledeći korak u pravcu poboljšanja nastave slovačkog kao stranog jezika moglo biti koncipiranje udžbenika prilagođenih studentima sa srpskog govornog područja. Predlažemo sledeće postupke: određivanje optimalnog obima teorijskog znanja o jeziku, koncipiranje komunikativno usmerenih udžbenika, primena komunikativnog umesto kognitivnog pristupa, prevazilaženje tradicionalnih i primena modernih metoda, međujezičko poređenje maternjeg i stranog jezika, primena direktnih audio-oralnih metoda pri usvajanju stranog jezika kroz zadatke zasnovane na tvorbi i transformacijama reči, sintagmi, rečenica, teksta, mikroteksta i njihovom učestalom ponavljanju i vežbanju.

LITERATURA

- Baláž, P. (1986). "Slovenčina ako cudzí jazyk", in *Studia Academica Slovaca* 15, ed. J. Mistrík (Bratislava: Alfa): 29–45.
- Klajn, I. (2005). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Marić, A (2010). "Uticaj međujezičkih razlika na učenje bliskih jezika", in *Susret kultura*, ur. Lj. Subotić, I. Živančević-Sekeruš (Novi Sad: Filozofski fakultet): 909–917.
- Pauliny, E. – Ružička, J. – Štolc, J. (1968). *Slovenská gramatika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Pekarovičová, J. (1993). "Slovenčina ako cudzí jazyk a odborná komunikácia", in *Studia Academica Slovaca* 22, ed. J. Mlacek (Bratislava: STIMUL): 175–180.
- Pekarovičová, J. (2000). "Slovenčina ako cudzí jazyk v lingvodidaktickom kontexte", in *Studia Academica Slovaca* 29, ed. J. Mlacek (Bratislava: STIMUL): 158–172.
- Pekarovičová, J. (2002). "Lingvodidaktická koncepcia slovenčiny ako cudzieho jazyka", in *Slovenčina ako cudzí jazyk*, ed. J. Pekarovičová (Bratislava: STIMUL): 11–26.
- Pekarovičová, J. (2004). *Slovenčina ako cudzí jazyk – predmet aplikovanej lingvistiky*. Bratislava: STIMUL.
- Tir, M. – Tirova, Z. (2005). *Sa slovačkim u svet*. Beograd: Agencija „Matić“.
- Týr, M. (2004). *Slovenčina v praxi*. Novi Sad: Futura publikacije.
- Týr, M. (1991). *Číslovky v spisovnej slovenčine a v spisovnej srbochorvátčine*. Nový Sad, Bratislava: Obzor – Tvorba, Vyfaveľstvo ALFA.
- Uhláriková, J. (2009). "Metaforická funkcia zámen", in *Slovakistický zborník 4*, ed. M. Týr (Nový Sad: Slovakistická vojvodinská spoločnosť): 90–104.
- Uhláriková, J. (2012). "Slovenské a srbské frazémy s lexikálnym komponentom oko", in *Diskursi manjinskih jezika, književnosti i kultura u jugoistočnoj i srednjoj Evropi*, ur. M. Dudok (Novi Sad: Filozofski fakultet): 307–318.

Jasna Uhlarik
jasna.uhlarik@gmail.com
Zuzana Tirova
zuzana.tyrova@gmail.com
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy
Department of Slovak Studies

MORPHOLOGICAL, SYNTACTICAL, AND LEXICAL ERRORS OF STUDENTS
WHOSE MOTHER TONGUE IS SERBIAN WHILE LEARNING SLOVAK AS
SIMILAR SLOVENIAN LANGUAGE

Summary

During a three-year-long research and analysis of both classes of Slovak as a foreign language and students' work on such classes as well as their results on the tests, we have obtained the following: documentation, collection, classification, and analysis of the mistakes that appear in the process of learning Slovak as a foreign language with those students whose mother tongue is Serbian. By analyzing documented data, we have managed to separate and conduct additional analysis of the most frequent morphological, syntactical, and lexical errors that students make in order to improve the quality of lectures of Slovak as a foreign language on the Faculty of Philosophy in Novi Sad. Considering the fact that Slovak and Serbian language are genetically close languages it is not surprising that students show high level of understanding but also a significant interference of these two languages. The emphasis is put on: a) absence or differences related to certain linguistic characteristics: parallels, concurrence, and similarities as opposed to differences and contrasts in Slovak and Serbian language, b) expected and common errors that students make while learning, documented on beginners course classes of A1 and A2 level over the course of three academic years. Results of this research will be used in classes and for selection of adequate didactical concept and methodological approach to lectures. In process of improving class quality the following should be applied: determining optimal scope of theoretical knowledge of language, preparing communication oriented textbooks, taking up communicative rather than cognitive approach, overcoming traditional methods while adopting modern ones, inter-linguistic comparison of foreign language and mother tongue, applying direct audio-oral methods of adapting a foreign language through different tasks. Intentional confrontation of two languages can enhance the level of understanding of semantic differences while reducing the level of negative transfer at the same time. The most important step in improving the quality of classes of Slovak as a foreign language would be preparing textbooks adjusted to students from Serbian speaking area.

Key words: Slovak as a foreign language, Serbian as a mother tongue, inter-linguistic interference, morphology, syntax, lexicon, analysis of common errors, applying results

Primljeno: 31. 3. 2016.

Prihvaćeno: 16. 5. 2016.